

На нашу думку, заходи примусу в сфері оподаткування можна класифікувати за різними критеріями: (1) за об'єктом застосування (товари, гроші та інші цінності); (2) за обсягом позбавлення права власності на майно (а) повне позбавлення (повний арешт майна); (б) часткове (умовний арешт майна, податкова застава, зупинення видаткових операцій); (в) збереження права власності у повному обсязі (пеня, штраф); (3) за спрямованістю примусового впливу: (а) безпосередньо на погашення податкового боргу: штраф, пеня, арешт майна, податкова застава; (б) опосередковано на погашення податкового боргу, а безпосередньо на зупинення перешкоджання виконанню контролюючими органами своїх повноважень: зупинення видаткових операцій, арешт коштів та інших цінностей, що знаходяться у банку; (4) за суб'єктом застосування: (а) за рішенням контролюючого органу (його керівника): штраф, пеня, податкова застава, арешт товарів, арешт майна; (б) за рішенням суду: зупинення видаткових операцій, арешт коштів та інших цінностей, що знаходяться у банку; (5) за підставами застосування примусу: (а) кількісні: порушено строк сплати податку чи залежно від розміру несплачених, прихованих сум оподаткування; (б) якісні: не допущення до проведення перевірки чи опису майна тощо.

Література:

1. Тимченко А.М. Види примусових заходів у податковому праві: дис. Канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.М. Тимченко ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2011. – 210 с.
2. Фатхутдинов А. И. Цели наказания и правовое регулирование механизма их достижения по УК РФ : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. И. Фатхутдинов ; Казанский гос. ун-т, Казань, 2003. – 25 с.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВИМ КОДЕКСОМ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Корось С.О.

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного права і процесу

Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького

Правове регулювання адміністративного судочинства в Україні, як основної судової форми захисту прав громадян від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, за часів незалежності України зазнавало несуттєвих змін в рамках проведення того чи іншого етапу судової реформи. Її черговий етап, пов'язаний із «переформатуванням» Верховного Суду України, вплинув й на процесуальне законодавство у вигляді прийняття Верховною Радою України

3 жовтня 2017 року нової редакції Кодексу адміністративного судочинства України (далі – новий КАС), який містить чимало новел, які вже давно напрацьовувались процесуальною наукою, зокрема в рамках досліджень питань уніфікації та диференціації судових процедур. Адже у зв'язку із появою нових суспільних відносин та прийняттям нового матеріального законодавства, в провадженні адміністративних судів виявилася велика кількість найрізноманітніших за складністю і значущістю справ. Це, в свою чергу, об'єктивно стало вимагати диференціації процесуальних форм розгляду справ в суді, розумного спрощення процесу з метою його прискорення, полегшення заінтересованим особам реалізації права на судовий захист, зменшення їх витрат, пов'язаних з процесом, і підвищення таким чином ефективності правосуддя. Саме з таких міркувань й виходив законодавець у 2010 році, запроваджуючи в адміністративне судочинство інститут скороченого провадження (ст. 183-2 чинного КАС України). Наразі, новий КАС продовжив диференціацію процесу в цьому напрямі з метою підвищення ефективності адміністративного правосуддя і полегшення доступу до нього та запроваджує в адміністративне судочинство України інститут спрощеного позовного провадження як форму адміністративного судочинства (замість інституту скороченого провадження). Так, за новим КАС, на відміну від загального позовного провадження, яке призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні, спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. При цьому, умови, за яких суд має право розглядати справи у загальному або спрощеному позовному провадженні, визначаються Кодексом (ч. 2, 3, 5 ст. 12). Отже, матеріально-правовим критерієм розгляду тієї чи іншої справи в порядку спрощеного позовного провадження, є незначна складність та (або) пріоритет швидкого вирішення.

При цьому, перелік справ незначної складності наведено у ч. 6 ст. 12.

Водночас новим КАС встановлено імперативний перелік спорів, справи в яких мають розглядатися виключно за правилами загального позовного провадження (ч. 4 ст. 12). Не вдаючись до детального аналізу матеріально-правових умов застосування спрощеного позовного провадження та не характеризуючи критерії малозначності справ (ч. 6 ст. 12), що є оціночною категорією, науковий і практичний інтерес з точки зору ефективності спрощеного позовного провадження для нас представляють саме процесуальні передумови його застосування.

Для визначення таких процесуальних умов всі адміністративні справи, які можуть бути предметом розгляду за правилами спрощеного позовного провадження, варто поділити на дві категорії: а) справи незначної складності (ч. 1 ст. 257), матеріально-правові критерії визначення яких наведено вище; б) будь-які інші справи, віднесені до юрисдикції адміністративного суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті (ч. 2 ст. 257) (тобто справи: щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом; щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності

суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності; щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 4 ст. 257). І якщо стосовно справ, визнаних адміністративним судом малозначними (справи незначної складності), спрощене позовне провадження застосовується адміністративним судом в безумовному порядку (це прямо впливає з положень ч. 1 ст. 257 та ч. 7 ст. 260), то щодо інших адміністративних справ (за винятком справ, зазначених у ч. 4 ст. 257) застосування спрощеного позовного провадження залежить від клопотання позивача про розгляд справи в такому порядку (ст. 259). Причому лише за наслідками розгляду такого клопотання позивача адміністративний суд вправі дійти висновку про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження та визначити в ухвалі про відкриття провадження дату і час судового засідання для розгляду справи по суті (ч. 3 ст. 260). Водночас відмовити у застосуванні спрощеного позовного провадження суд може або при вирішенні питання відкриття провадження у справі (п. 2 ч. 2 ст. 260) або ж за результатами розгляду заперечень відповідача проти розгляду справи в порядку спрощеного провадження (ч. 4 ст. 260).

При цьому, при вирішенні питання про розгляд справи за правилами спрощеного або загального позовного провадження суд зобов'язаний враховувати: 1) значення справи для сторін; 2) обраний позивачем спосіб захисту; 3) категорію та складність справи; 4) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначати експертизу, викликати свідків тощо; 5) кількість сторін та інших учасників справи; 6) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; 7) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження (ч. 3 ст. 257). Проте, тут не враховано такий матеріально-правовий критерій, як пріоритет швидкого вирішення справи (ч. 2 ст. 12).

Отже, за змістом положень нового КАС, при розгляді ряду адміністративних справ (крім малозначних справ), дискреційні повноваження адміністративного суду на власний розсуд застосовувати спрощене позовне провадження істотно обмежені, що не відповідає правовій природі такого спрощення, обмежує дію принципу процесуальної економії та засаду пропорційності і створює адміністративному суду перешкоди в досягненні завдання адміністративного судочинства, не дає суду повноцінно відігравати активну роль у забезпеченні швидкого вирішення справи, що за ч. 2 ст. 12 нового КАС визнано однією з двох головних передумов застосування спрощеного позовного провадження.

Таким чином, залежність застосування спрощеного позовного провадження для розгляду більшості адміністративних справ від клопотання позивача та можливого заперечення відповідача суттєво зменшує роль судді в керівництві

процесом і забезпечення ефективного виконання суддею завдань адміністративного судочинства.

Більше того, в умовах сьогодення, враховуючи усталену судову практику розгляду тих чи інших категорій адміністративних справ, наявність різних роз'яснень Пленумів Верховного Суду України та Вищого адміністративного суду України, а також висловлені Верховним Судом України правові позиції щодо застосування норм матеріального права (навіть незважаючи на необов'язковий характер правових позицій за новим КАС), наслідки вирішення багатьох адміністративних справ, які можуть бути предметом спрощеного позовного провадження, є очевидними, а тому такі справи недоцільно розглядати за правилами загального позовного провадження, якщо не вимагається збирання багатьох доказів і їх дослідження і оцінки з участю сторін. Цей аргумент також має стати передумовою для перегляду переліку спорів, справи щодо яких не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 257).

Отже, для ефективного застосування в адміністративному судочинстві інституту спрощеного позовного провадження (як з участю сторін, так й без їх виклику) та забезпечення за його допомогою виконання завдання адміністративного судочинства в усіх адміністративних справах (за винятком справ, які не можуть розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження) варто уповноважити суддю (який й має нести персональну відповідальність за результати вирішення справи, із забезпеченням сторонам права на апеляційне оскарження) самостійно визначати категорію адміністративної справи, її складність і предмет спору (характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо) з метою прийняття рішення про її розгляд в порядку спрощеного позовного провадження та самостійно визначати порядок здійснення провадження з урахуванням принципу пропорційності (якого, до речі, чомусь немає в новому КАС серед основних засад судочинства, на відміну від нового ЦПК) та завдання адміністративного судочинства.

В цілому ж варто визнати позитивним моментом, що в адміністративне судочинство України нарешті будуть імplementовані європейські правила прискорення судового розгляду, які були оприлюднені ще й у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя (1981 р.) та стосовно принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення судової системи (1984 р.), а сторонам буде забезпечено доступ до нової – більш оперативної форми адміністративного судочинства – спрощеного позовного провадження, що має захистити їх від зловживань та затримок, а судам надати повноваження здійснювати адміністративне судочинство більш ефективно.